

RUIJNTE ZÁT ! VOOR LEREN DOOR KUNST

Leren in ateliers in Integraal Kindcentrum Borgman Oosterpark Groningen

Doorwerking Masteronderzoek Master Kunsteducatie Hanze Hogeschool & Stenden Hogeschool

Clarine Suurmeijer studentnr: 394615

Als je goed om je heen kijkt...

In het Integraal Kindcentrum Borgman Oosterpark te Groningen (afgekort IKC Borgman Oosterpark) ben ik werkzaam als intern begeleider en brugfunctionaris. Ik houd me bezig met het ontwerpen van optimale leersituaties voor leerlingen en met kwaliteitszorg.

Het IKC Borgman Oosterpark is ontstaan uit een fusie van obs Borgmanschool, obs Siebe Jan Boumaschool en Stichting Kinderopvang Stad Groningen locatie Pierewiet in de Groningse wijk Oosterpark. Nu nog van elkaar gescheiden op aparte locaties. In juni 2021 betrekken zij een nieuw gebouw aan de Klaprooslaan in deze wijk en telt zij ongeveer 500 leerlingen.

In aanloop naar die fusie wordt een onderwijsconcept ontwikkeld en voorbereid waarbij kinderen zich meer naar persoonlijke behoeften kunnen ontwikkelen.

Ik ben verbonden aan de Siebe Jan Boumaschool met ongeveer 120 leerlingen. Deze school staat in het deel van de wijk waar de gemeente Groningen extra aandacht voor heeft. Hier wonen relatief meer gezinnen die bekend zijn met armoede.

De leerlingen van de Siebe Jan Boumaschool, ondervinden relatief veel moeilijkheden bij het schoolse leren door onderliggende factoren die in verband staan met een zwakkere sociaal- economische gezinssituatie. Veel leerlingen zijn bekend met

taalproblemen en/of, zwakke emotie-regulatie en/of aandachts-tekortproblemen.

Het IKC Borgman Oosterpark maakt deel uit van de leergemeenschap “Cultuureducatie met Kwaliteit” en in dat kader is de mogelijkheid ontstaan om in samenwerking met Kunstencentrum VRIJDAG, middels de impulsregeling Ruimte Voor Kunst, kunstonderwijs aan te bieden onder begeleiding van kunstvakdocenten van Kunstencentrum VRIJDAG. De disciplines theater, beeldend en muziek worden aangeboden. Dit was voor mij de aanleiding om te onderzoeken welke betekenis “kunstonderwijs met kwaliteit” heeft voor leerlingen van IKC Borgman Oosterpark.

Mijn affiniteit en ervaringen met het maken van beeldende kunst leidde ertoe – in het kader van mijn studie Master Kunsteducatie- om onderzoek te doen in het beeldend atelier naar de betekenis voor de ontwikkeling van leerlingen. In “Ik zou dit voor altijd willen doen” onderzoek ik de praktijk van het beeldend atelier door kinderen bij hun beeldend proces te observeren, te fotograferen en te bevragen. Hiermee tracht ik de betekenis van het beeldend atelier explicieter te maken. Wanneer die betekenis explicieter gemaakt zou worden, zou het leren in een beeldend atelier namelijk ook gericht ingezet kunnen worden. Dit is relevant voor de ontwikkeling van het nieuwe

onderwijsconcept voor het IKC waarbij het traditionele leerstofjaarklassensysteem wordt losgelaten. De jaarklassen worden opgedeeld in zgn. 'units'. Zo ontstaat een onder- midden- en bovenbouwunit. Op die manier kunnen leerlingen meer bediend worden op niveau, omdat zij makkelijker kunnen aansluiten bij een hogere of lagere niveaugroep in de unit. Elke unit heeft een zgn. 'leerplein' waar verschillende activiteiten worden aangeboden. Op dit leerplein verwerken niet alle leerlingen tegelijkertijd dezelfde leerstof, maar maken keuzes in activiteiten. De groepsleerkracht help hierbij. Een activiteit in het beeldend atelier kan hier een onderdeel van worden.

Resultaten van het onderzoek

In het onderzoek "Ik zou dit voor altijd willen doen" is op basis van literatuuronderzoek een conceptueel kader voor het leren in een beeldend proces opgesteld en wordt als volgt omschreven:

Tijdens een creatief beeldend proces leren leerlingen met gebruik van het héle lichaam

- Kennis en ervaringen opdoen
- Opvattingen en meningen vormen
- Nieuwe betekenissen geven.

Dit gebeurt in dialoog met het andere (het materiaal, de opdracht, de ruimte) en de ander. Taal is het bindende element.

Alle elementen die zijn beschreven in het conceptueel kader zijn waargenomen in de praktijk gedurende twee lessencycli van kunstvakdocenten.

Het opdoen van kennis, ervaringen , meningen en opvattingen kwamen sterk naar voren, alsmede de inzet van het hele lichaam.

In zijn totaliteit geeft het onderzoek een algemeen beeld van de rijke context die leren in een beeldend atelier biedt. Niet alleen heeft het betekenis voor de kunstzinnige beeldende vorming, ook voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling is het van waarde. (Zie voor concrete resultaten "Ik zou dit voor altijd willen doen" ,Hoofdstuk 5)

De vaardigheden die bijdragen aan die ontwikkelingen worden geoefend en zijn belangrijk voor de persoonsvorming van het individu. Het bindende element bij leren in een beeldend atelier is taal. Dat maakt het erg waardevol, vooral voor de leerlingen bij wie de taalontwikkeling moeizamer verloopt. In een beeldend atelier wordt de gesproken taal ondersteund met beelden en/of handelingen. Hierdoor beklijven nieuwe woorden en begrippen beter.

Anderzijds kunnen leerlingen zich uitdrukken in beelden waar zij nog geen woorden of gesproken taal voor hebben.

Het beeldend atelier als leeromgeving heeft een sterke affordantie en ontlokt nieuwsgierig, exploratief, oftewel talentvol gedrag.

Door te leren met het gebruik van hoofd, hart en handen ontwikkelen leerlingen zich hier op een manier die hen allen recht doet.

De deskundigheid van de vakdocenten speelt hierin een onderscheidende rol.

Naast de resultaten die gericht zijn op de ontwikkeling van de leerlingen zelf laat het onderzoek ook kansen voor een bredere inbedding zien; door ouders bijv. voor presentaties in het atelier uit te nodigen kan de ouderbetrokkenheid worden vergroot. Tevens heeft een atelier een aanzuigende werking op instellingen in de wijk die het atelier zien als een ontmoetingsplek voor hun doelgroep.

Een proeftuin

Om te bereiken dat alle leerlingen maar zeker de leerlingen met leermoeilijkheden veel meer kunnen profiteren van onderwijs in een beeldend atelier wordt het komende schooljaar een 'proeftuin' opgezet. Deze proeftuin biedt ruimte voor verschillende activiteiten ofwel (kiem)planten waaronder;

- Alle leerlingen ontvangen minimaal 1 kunstles per week in de discipline beeldend, theater of muziek van een kunstvakdocent
- Leerlingen van de Siebe Jan Boumalocatie volgen extra lessen in het beeldend atelier
- Teamleren

Alle leerlingen ontvangen minimaal 1 kunstles per week in de discipline beeldend, theater of muziek

Met inzet van de kunstvakdocenten muziek, beeldend en theater wordt een rooster gemaakt waardoor leerlingen 1 uur kunstonderwijs per week ontvangen.

Om dit te kunnen realiseren worden ook groepsleerkrachten ingezet die affiniteit hebben met het geven van een discipline in kunstonderwijs. Op deze manier wordt de beschikking over kunstspecialisten uitgebreid.

Met het uitgangspunt "Ieder kind 1 uur kunstonderwijs per week" heb ik een aanzet gegeven om tot een organisatiestructuur te komen en is met veel enthousiasme ontvangen.

Hoe de beschikbare budgetten in de toekomst ingezet worden, vraagt meer onderzoek. Waar financiële ruimte is moet de vraag beantwoord worden of de budgetten ingezet worden voor (nog) meer taal- en/of rekenspecialisten of dat het besteed moet worden aan het aanstellen van kunstvakdocenten. Vanuit de gezamenlijke visie van het IKC zal het team hierover met elkaar in gesprek moeten gaan. Dit gebeurt op initiatief van de locatiedirecteur. Ik heb hierbij een adviserende rol.

Tijdens het schrijven van dit verslag wordt bekeken hoe de budgetten vanuit het "Jeugd Cultuurfonds" benut kunnen worden zodat kunst- en cultuurdeelname meer mogelijk wordt voor leerlingen vanuit een kansarme positie. De kunstvakdocenten van VRIJDAG en de ateliers worden hierbij ingezet. Het is mijn taak als brugfunctionaris om kunst- en cultuureducatie toegankelijker te maken voor kinderen uit kansarme gezinnen. Door het organiseren van kunst- en cultuuractiviteiten in het IKC onder schooltijd raken leerlingen (hopelijk) geïnspireerd en wordt de drempel voor kunst- en cultuurdeelname (vlak) ná

schooltijd lager. Leerlingen kunnen er immers zelf naar toe lopen en zijn niet afhankelijk van vervoer door ouders.

Leerlingen met leermoeilijkheden van de Siebe Jan Boumalocatie volgen extra lessen in het beeldend atelier

Het doel hiervan is dat leerlingen met hoofd, hart en handen onderwijs volgen in een ruimte met sterke affordantie, waardoor talentvol gedrag wordt uitgelokt. Door gebruik van expertise van kunstvakdocenten en/of specialisten in de beeldende discipline wordt kwaliteit gewaarborgd.

Voor groepsleerkrachten die minder affiniteit hebben met de beeldende discipline kan de methode voor beeldend kunstonderwijs “Laat maar zien” -die komend schooljaar wordt geïmplementeerd- handvatten bieden. Omdat het beeldend atelier gesitueerd is in het gebouw van de Siebe Jan Boumaschool ligt onderwijs in het beeldend atelier voor de hand.

Teamleren

Van teamleren is bekend dat zij essentieel is voor een lerende organisatie. Naast persoonlijk meesterschap, mentale modellen en gezamenlijke visie is teamleren één van de werkende krachten binnen het systeem van de lerende organisatie(Senge, 1990).

Hoe er met deze krachten omgegaan wordt, bepaalt het succes van de organisatie(Senge 1990).

Wanneer leerkrachten en kunstvakdocenten samen lessen voorbereiden is er sprake van teamleren.

Bij teamleren wordt van elkaars expertise gebruik gemaakt en teamleden inspireren elkaar. Teamleren met kunstvakdocenten is nieuw in het IKC. Hoewel leerkrachten wel gewend zijn om lessen met elkaar voor te bereiden. Kunstvakdocenten kunnen groepsleerkrachten inspireren hoe thema's op artistieke wijze verwerkt kunnen worden.

Leerkrachten kunnen hun expertise t.a.v. leerdoelen taal- en rekenen inzetten en leerlingen kunnen taal en rekenen als middel inzetten om opdrachten uit te voeren . Zo ontstaat er een kruisbestuiving en wordt de rijke leercontext die leren door kunst biedt optimaal benut!

Een eerste stap in teamleren met vakdocenten kan gezet worden door op een scholingsdag in het komende schooljaar de kunstvakdocenten en de groepsleerkrachten een lessenserie te laten voorbereiden en uit te voeren in een unit.

Dit onderdeel ga ik op de scholingsdag in de tweede helft van het schooljaar met mijn collega voorbereiden. Het thema is nu nog niet precies bekend maar ik stel

me voor dat het thema te maken heeft met de verhuizing naar en opening van het nieuwe gebouw in juni 2021.

Door actief aanwezig en betrokken te zijn bij deze lesvoorbereidingen begeleid ik het proces van teamleren. Mijn rol is die van onderzoeker, verbinder en inspirator.

Implementatie

Het ontwikkeltraject naar een ander onderwijsconcept voor IKC Borgman Oosterpark is in een gevorderd stadium. Groepsleerkrachten staan steeds meer open om nieuwe werkwijzen uit te proberen, passend bij de gezamenlijke visie. Het idee dat leerlingen hun eigen 'pad' mogen volgen wordt omarmd door het team. Met enthousiasme wordt nagedacht om leren op leerpleinen vorm te geven. De vraag die zich voordoet is HOE?

HOE organiseer je dat? HOE volg je de ontwikkeling van leerlingen? HOE waarborg je kwaliteit? Deze vragen zijn deels nog onbeantwoord..

Met mijn Masteronderzoek en doorwerking ervan in de schoolpraktijk heb ik een deel van die puzzel opgelost. Met het model van Knoster/Lippit(fig. 1) wordt duidelijk welke stappen in een veranderingsproces belangrijk zijn om de verandering tot een succes te maken. Het model onderscheidt er vijf:

1. Het hebben van een gedeelde visie
2. Het hebben van een gedeeld belang
3. Het hebben van een helder plan
4. Beschikken over voldoende middelen
5. Beschikken over voldoende competenties

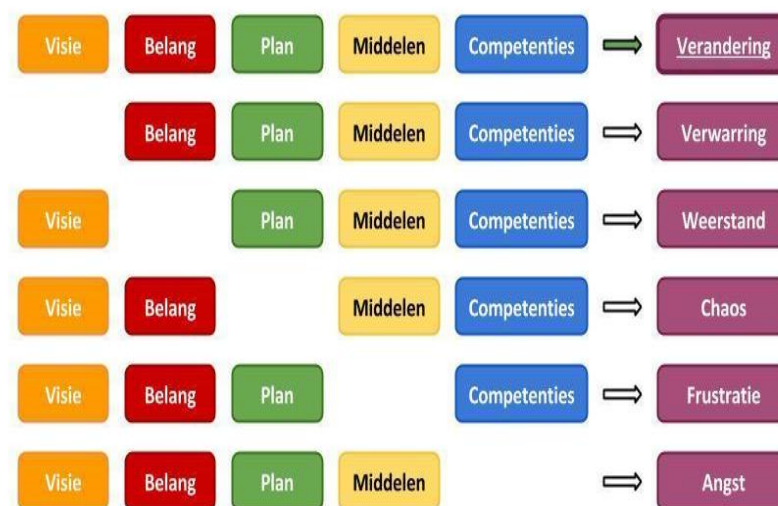

Fig. 1 Model van Knoster/Lippit; Verandering wat maakt het tot een succes

Dit model geeft ook weer wat het gevolg kan zijn wanneer één van deze stappen onzorgvuldig genomen wordt. De reacties daarop vertalen zich in een emotie

die aan de oppervlakte waargenomen kan worden. In het model zijn dit de paarse vlakken.

Ten aan zien van de ontwikkeling van leren in ateliers in IKC Borgman Oosterpark zal de aandacht met name moeten uitgaan naar de laatste drie. Visie en belang zijn de afgelopen jaren helder geworden. Mijn Masteronderzoek “Ik zou dit voor altijd willen doen”, heeft de betekenis van leren door kunst blootgelegd. Met de Powtoon Ruimte Zàt! heb ik dit aan het team gepresenteerd. Hiermee heb ik proberen te inspireren om het leren door kunst in een Proeftuin de komende jaren verder te ontwikkelen. Met als doel een verankering van kunst-educatie in het IKC Borgman Oosterpark.

<https://www.powtoon.com/ws/fH1nAGFMzO4/1/m>

Door de beschikbare middelen (kunstvakdocenten, brugfunctionaris, specialisten) in te zetten kan dit plan gerealiseerd worden. En door teamleren toe toepassen worden competenties van de betrokkenen vergroot.

Ruimte

Mijn wens voor het toekomstig IKC Borgman Oosterpark is dat onderwijs in kunst- en cultuur stevig verankerd is.

Het Masteronderzoek en de doorwerking ervan in de praktijk laten zien dat er door kunstonderwijs meer ruimte voor leren ontstaat. Door het weghalen van kaders, zoals muren in een gebouw, leerstofjaarklassensystemen, gebruik van budgetten, traditionele werkwijzen ontstaat er ruimte voor leren en blijkt er opeens RUIMTE ZÁT!

Bronnen

SENGE, P. (1992) DE VIJFDE DISCIPLINE - -
DE KUNST EN PRAKTIJK VAN DE LERENDE ORGANISATIE
Scriptum management, Schiedam

Geraadpleegd op 10-06-2020

<https://sergiocareda.eu/organisation/tools/models-the-lippit-knooster-model-for-managing-complex-change/>